

ICHN
Institució Catalana
d'Història Natural

Institut
d'Estudis
Catalans

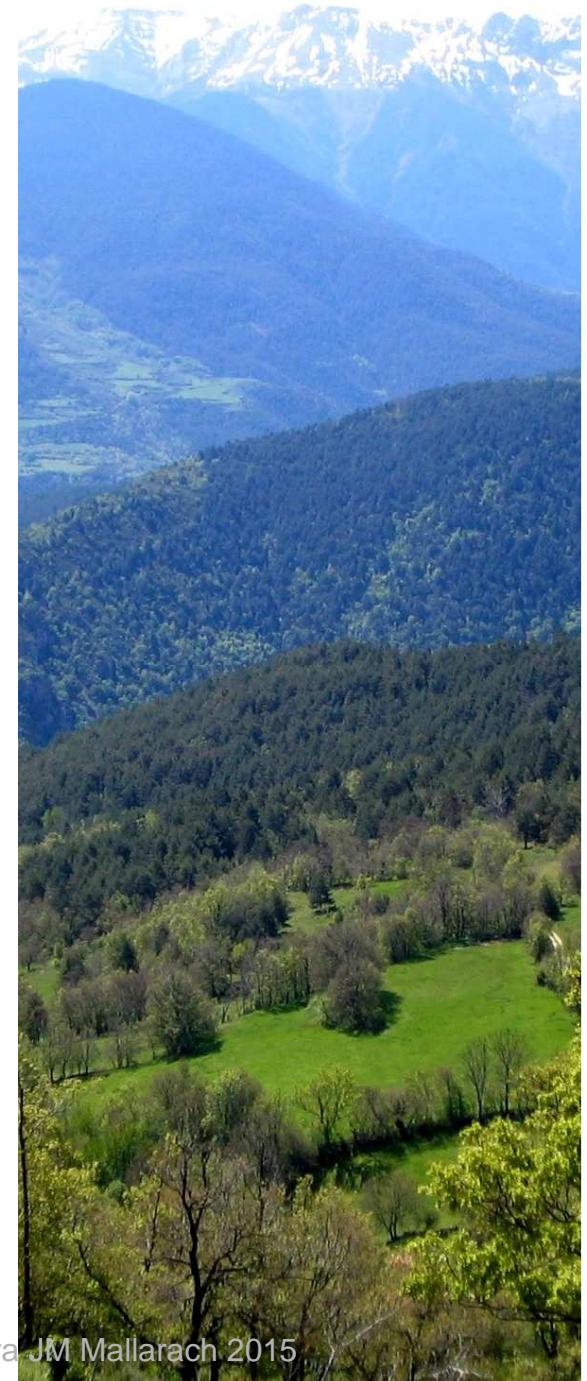
30 anys de la Llei d'Espais Naturals
18 de juny de 2015

**La gestió dels espais naturals protegits:
contradiccions vinculades al marc
normatiu, econòmic i social,
i propostes de millora**

Josep M. Mallarach
ICHN – CMAP

Definició d'espai natural protegit (UICN 2008)

*“Un espai geogràfic clarament definit
reconegut, declarat i gestionat
per mitjà d'instruments legals,
o d'altra mena,
a assolir la conservació -a llarg terme-
de la natura,
dels seus serveis ecosistèmics
i dels seus valors culturals associats”*

La gestió: una aproximació sistèmica de la CMPA

CONTEXT: Un patrimoni natural molt ric, divers i fràgil

Catalunya és una de les nacions amb més riquesa de patrimoni natural de la Unió Europea, en relació a la seva mida.

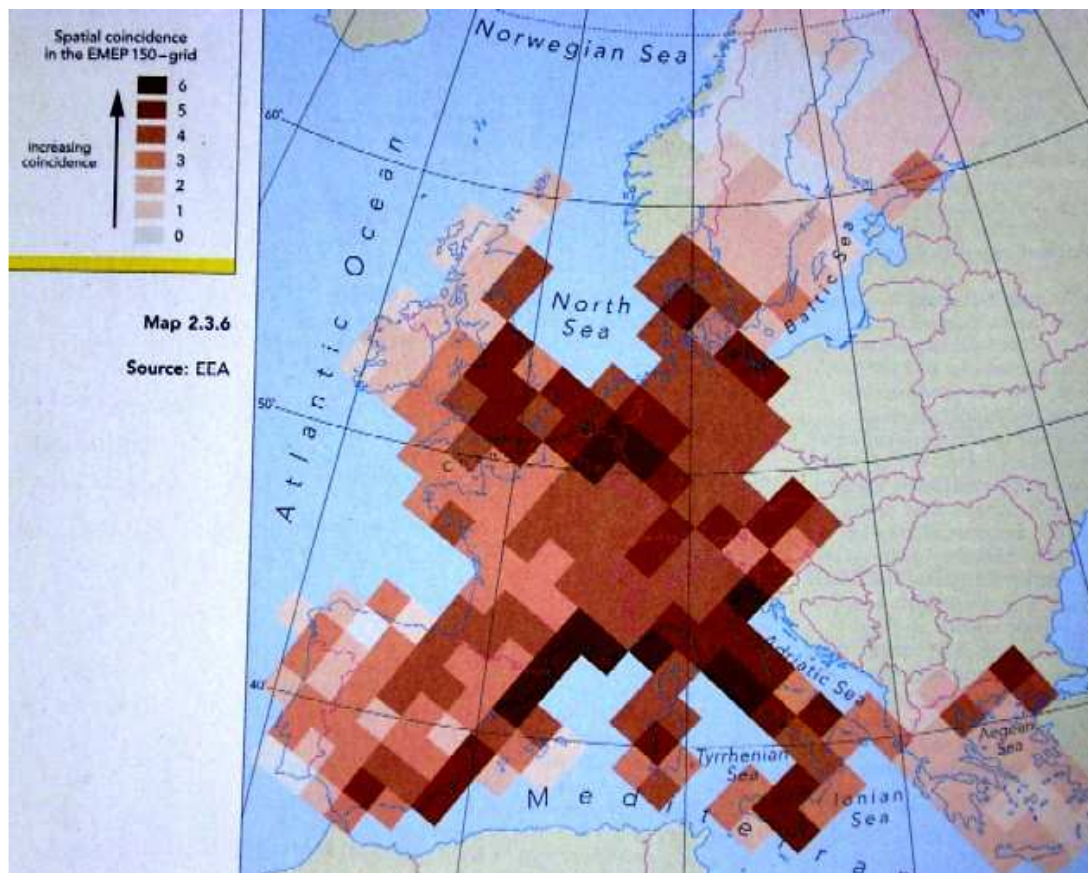
Mediterrània: *hotspot* de biodiversitat

Espanya: L'Estat més biodivers de la UE

Catalunya: 6 regions naturals
+ 130 hàbitats d'interès europeu
+ 3600 plantes vasculares

Mostres de molts paisatges d'Europa

CONTEXT: PRESSIONS – IMPACTES AL MÀXIM NIVELL

- Expansió de regadius
- Expansió urbanística i d'infraestructures
- Expansió de bosquines, matollars
- Alteració règim hidrològic
- Alteració corrents marins
- Artificialització litoral
- Contaminació sòls i aqüífers

Població resident: 7,5 M habitants (80% al litoral)

Turistes: + 16 M anuals (85% al litoral)

Cabana ramadera : 6,7 M porcí, 0,5 M oví, 0,5 M oví, 44 M aviram,...

Pressió ambiental equivalent a uns 20 M d'habitants

CONTEXT: COMPLEXITAT DEL CONTEXT ADMINISTRATIU **ESPAIS NATURALS PROTEGITS A CATALUNYA 1985-2015**

Polítiques internacionals: CDB

Polítiques europees: Directives

Polítiques espanyoles: Llei marc,
Natura 2000, parcs nac.fiscalitat

Polítiques catalanes: ENP, Sp...

Polítiques provincials: ENP

Polítiques regionals: PTP, PTS

Polítiques comarcals: PT+ENP

Polítiques municipals: ENP, POUM

Govern espanyol

Generalitat (diversos
departaments - ensembles o
successius)

Diputacions provincials

Consortis i patronats

Ajuntaments

Fundacions privades i ONGs

CONTEXT: PETJADA ECOLÒGICA I DEUTE ECOLÒGIC

Petjada ecològica de Catalunya (càlcul estàndard, Relea i Prat)

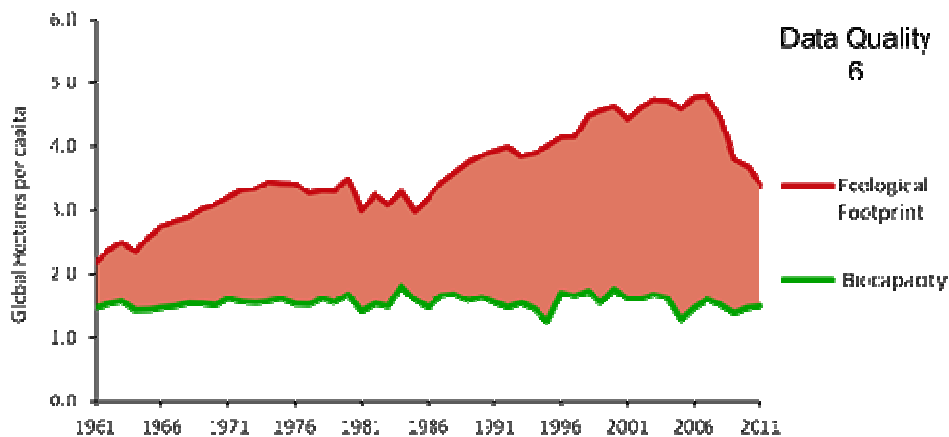
Any	ha/cap	Superfície de Catalunya
1998 (dades de 1996)	3,26	* 6,19
2003 (dades de 2001)	3,96	* 7,77

Petjada ecològica de Catalunya (càlcul ajustat pel CADS)

Any	ha/cap	Superfície de Catalunya
2003 (dades de 2001)	5,19	* 8,13

Deute ecològic actual:

5 o 6 vegades la
superfície de Catalunya?

La major part dels impactes negatius del nostre estil de vida no recauen a Catalunya:

són 'transferits' als països d'on importem recursos i cap on exportem residus / emissions.

CONTEXT: TENDÈNCIES SOCIOECONÒMIQUES ADVERSES

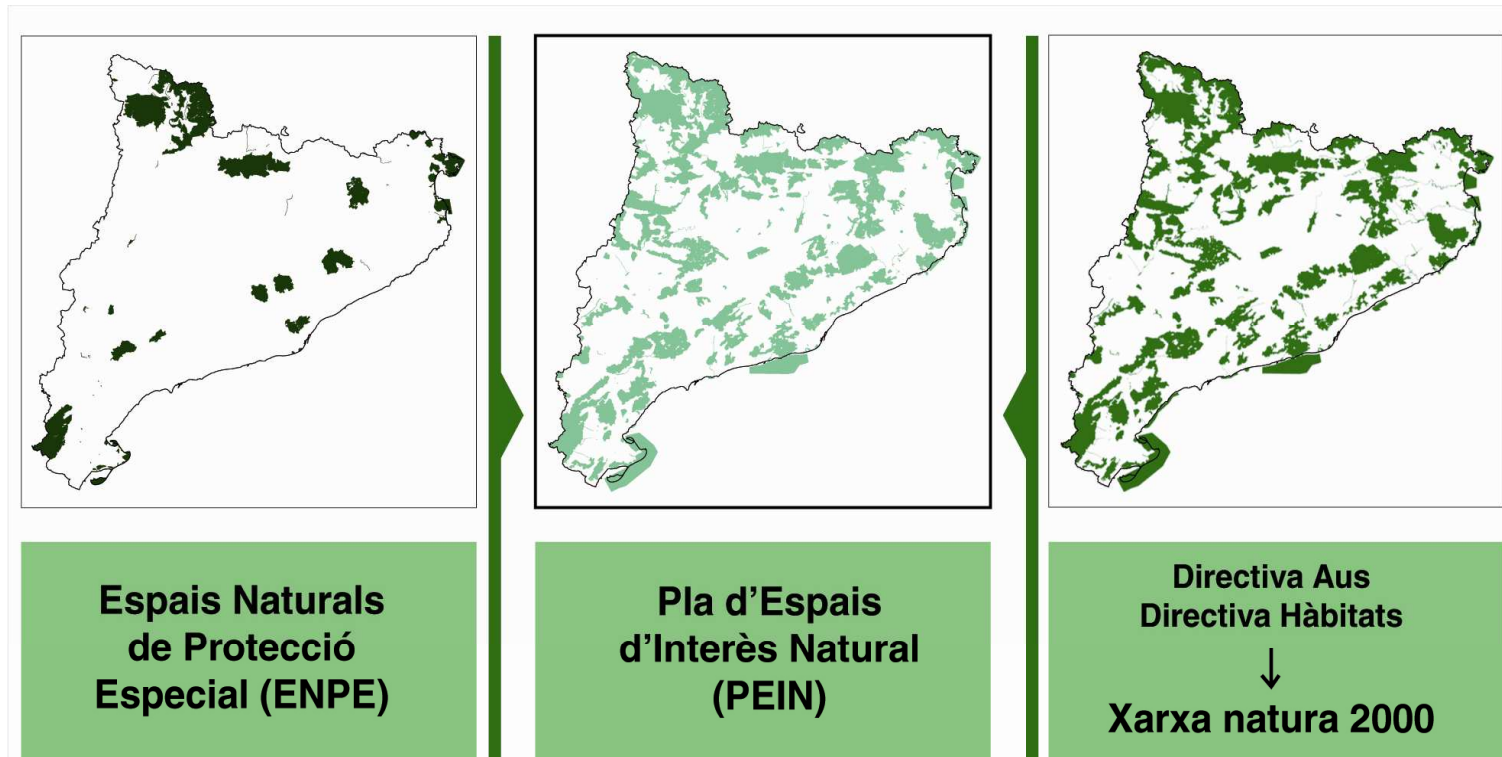
- Reducció de la població agrària i la que viu en pobles i masos
- Desvinculació existencial de la natura
- Reducció d'entitats naturalistes i de recerca naturalista
- Foment del consumisme irresponsable
- Manca d'indicadors, de seguiment, d'estat i d'impactes que el consum actual causa
- Antropocentrisme, acceleració, economicisme
- Predomini de decisions polítiques i econòmiques basades curts terminis, desconnectats dels ritmes naturals
- Absolutització creixent de l'economia especulativa, desvinculada de l'economia tangible.
- Pèrdua o afebliment de valors universals (sinceritat, honestat, prudència, frugalitat,..) .

CONTEXT: CINC GRANS REPTES

- Un patrimoni natural molt ric i divers, dels més rics d'Europa.
- Un patrimoni natural de dimensions petites, amb moltes unitats singulars, fràgils i vulnerables.
- Un alt grau d'amenaques i pressions, dels més intensos d'Europa
- Una gran complexitat legal, administrativa i de governament, amb administracions massa burocratitzades i poc efectives.
- El sistema d'espais naturals protegits més complex de l'Estat, un dels més complexos d'Europa, esbiaixat cap a figures poc protectores, amb un marc legal obsolet.
- Un elevat deute ecològic: exportem la majoria dels impactes ambientals de la nostre consum i activitat econòmica fora de Catalunya.

Un sistema d'espais naturals extens, molt complex i estressat

95% dels ENP tenen nivell de protecció molt baix + desequilibri propietat

Instrumentes de gestió indirectes, complexos i poc efectius.

Generalitat, diputacions, consorcis, ajuntaments, ONG, ...

LESGISLACIÓ : DIFICULTATS DEL MARC ACTUAL

Vinculades a marc legal propi (Llei 2/1985, etc.)

- Informe preceptiu no vinculant
- Impossibilitat de sancionar accions il·legals
- Manca de capacitat expropiatòria
- Els instruments d'ordenació propis són poc efectius
- Manquen eines per establir acords
- No garanteix la protecció d'àrees tampó ni d'espais connectors
- Insuficient protecció per a les espècies de flora i fauna
- Figures de protecció redundants i ambigües
- Inadequació a les noves polítiques internacionals (CB), estatals (PORN-PRUG) i Europees (directives, Natura 2000)
- Inadequació a les noves iniciatives privades, ONG, comunitàries
- Manca de desplegament reglamentari: ambigüitats, incerteses,...

PLANIFICACIÓ : DIFICULTATS DE LES EINES ACTUALS

- La majoria d'espais naturals protegits no disposen de planificació
- Molts parcs naturals no han disposat de planificació durant anys o decennis
- Alguns parcs, paratges naturals i reserves encara no tenen plans
- La figura de planificació habitual (pla especial de protecció) no és adient per fer front als reptes actuals
- La manca de seguiment i avaluació dels resultats dels ENP no permet fonamentar la planificació, ni revisar-la amb coneixement de causa.

MITJANS: DIFICULTATS EN ELS ENP

Òrgans rectors

- Disparitat injustificada de models
- Manca d'adequació a les diverses realitats
- Manca de competències, informes no vinculants
- Manca de transparència: no es fan públics els acords ni les actes
- Les decisions clau són preses en altres llocs
- Insuficient atenció a la conservació i als informes científics
- Dotacions econòmics clarament insuficients

Òrgans gestors

- Pèrdua per desmantellament en alguns casos (consorcis)
- Insuficients en la majoria dels casos
- Afectats per fortes retallades: guardes, brigades, informadors, tècnics,
- Desmotivats i frustrats.

PROCEDIMENTS: DIFICULTATS EN ELS ENP

Vinculades al funcionament administratiu

- Insuficient coordinació i cooperació administratives
- Excessiva burocratització procedimental
- Manca d'agilitat per donar respostes a temps
- Incertesa pressupostària, aprovació tardana, rasplet prematur.
- Multiciplicitat inoperant per causístiques similars

Vinculades al context sociopolític

- Manca de suport polític davant d'amenaques i pressions
- Insuficients dotacions i retallades desmesurades
- Dificultats derivades dels drets de la propietat
- Manca de recursos per a la conservació (5-10%)
- Manca de polítiques clau de conservació
- Tendències generals ecològicament insostenibles.

RESULTATS: eficàcia de la gestió dels espais naturals protegits
grau en que s'assoleixen els objectius fundacionals.

Els espais naturals protegits de Catalunya solen tenir diversos objectius

- Conservar el patrimoni natural
- Conservar el patrimoni cultural associat
- Fomentar el desenvolupament local sostenible
- Fomentar el lleure a l'aire lliure
- Sensibilitzar, educar, informar,
- Promoure recerca científica,...

En cas de conflicte d'objectius, la conservació de la natura hi hauria de prevaldre sempre (definicions del CBD i UICN)

RESULTATS: Globalment, l'efectivitat de la molts ENP és “escassament acceptable’ Només un 21% són 'raonablement efectius”

Moltes àrees de conservació comunitàries han estat i són més efectives

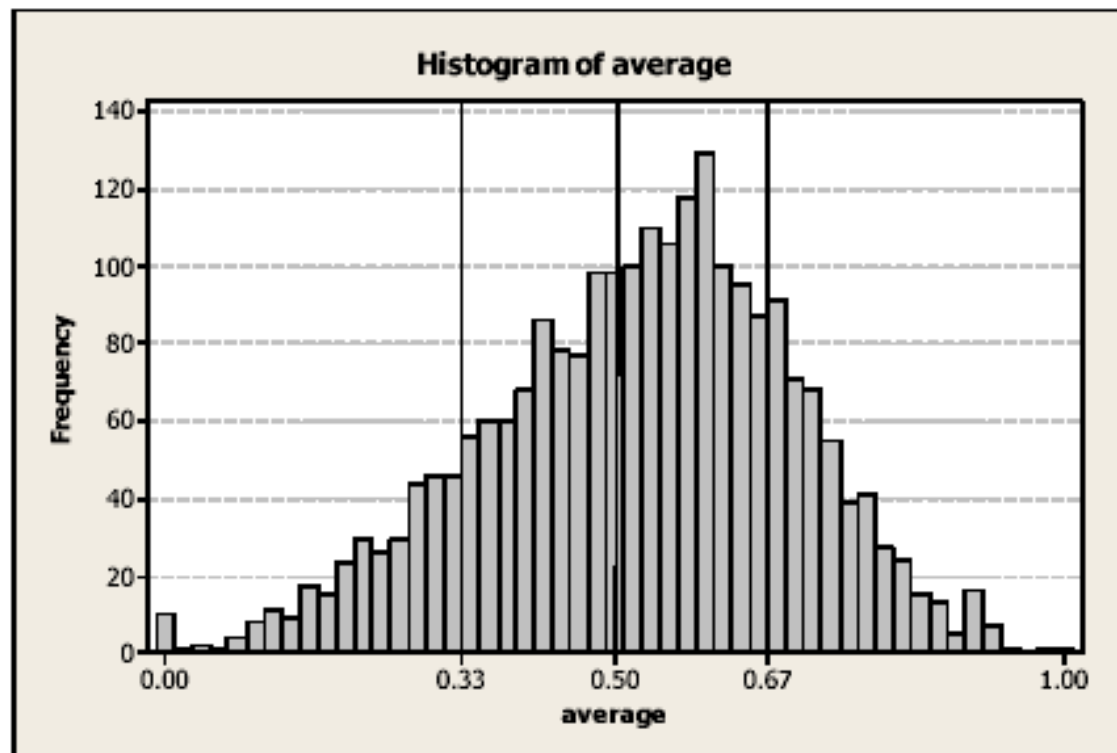

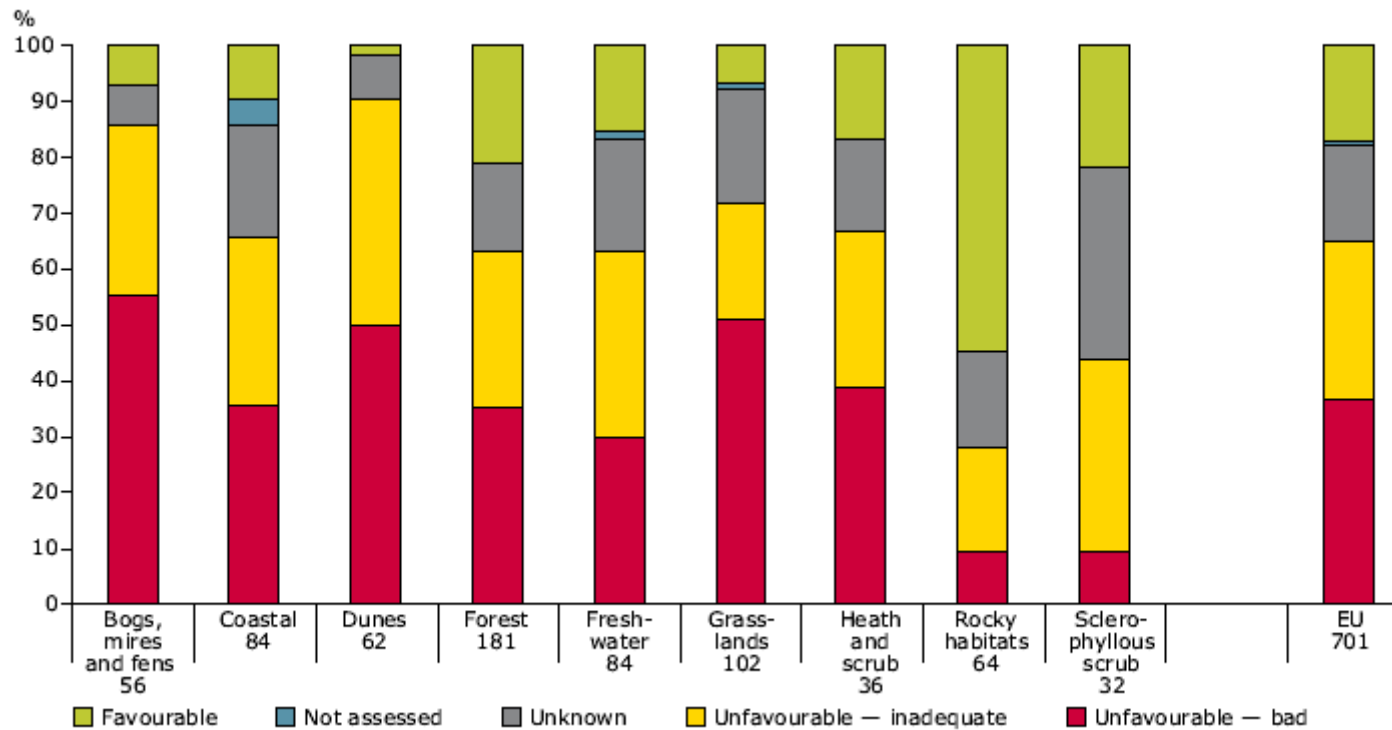
Figure 4: Distribution of average scores for 'most recent' assessments

Management effectiveness evaluation in protected areas – A global study: Leverington, Hockings and Costa -2008

Estat dels principals hàbitats a Europa (EEA, 2009)

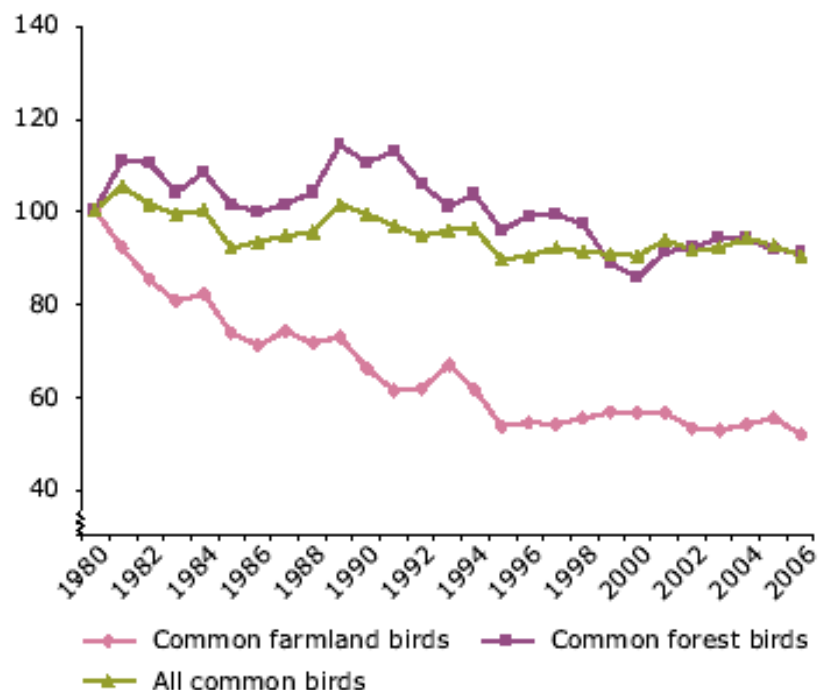
Figure 11 Conservation status by main type of habitats

+ 65% de la majoria d'hàbitats es troben en estat desfavorable o dolent

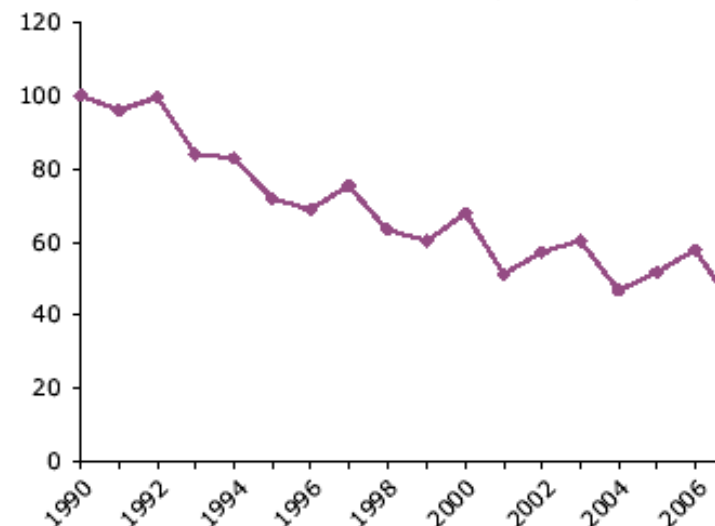
Declivi de la diversitat biològica en Europa (malgrat que la UE exporta la majoria dels seus impactes negatius)

Common birds in Europe — population index (1980 = 100)

Note: How to read the graph: since 1980 the number of common farmland birds has declined by around 50 %.

Grassland butterflies — population index (1990 = 100)

Note: How to read the graph: since 1990, grassland butterflies have declined by 60 %.

Tendències en ocells comuns i papellones entre 1980-2007
...sense canvis positius després de 1992, ni de 2010.

AVALUACIÓ

1a Avaluació del sistema d'espais naturals protegits (ICHN 2002-03)

Metodologia de la CMAP

85 indicadors

23 indicadors de resultats

- Canvis elements geològics clau
- Canvis espècies clau
- Canvis hàbitats clau
- Desaparició local d'espècies
- Canvis estat ecològic cursos hídrics
- Canvis eutrofització aigües marines

AVALUACIÓ

RESULTATS DE LA GESTIÓ DELS ENP

Desconeixement dels canvis en 80% dels ENP

Espècies clau de la flora i la fauna

en el 32 % s'han mantingut estables

en el 23 % han disminuït

en el 19 % han augmentat

en el 26 % tendències contraposades

Reduccions de poblacions d'espècies clau: 50 % dels ENP.

Activitat socioeconòmica induïda

A cap ENP hi ha hagut impactes negatius

L'impacte positiu més alt al parc nacional i a tots els parcs naturals.

AVALUACIÓ

INTERPRETACIO DELS RESULTATS

Els espais naturals protegits han aturat les amenaces més greus i severes, però no han pogut resistir del tot els impactes negatius acumulatius.

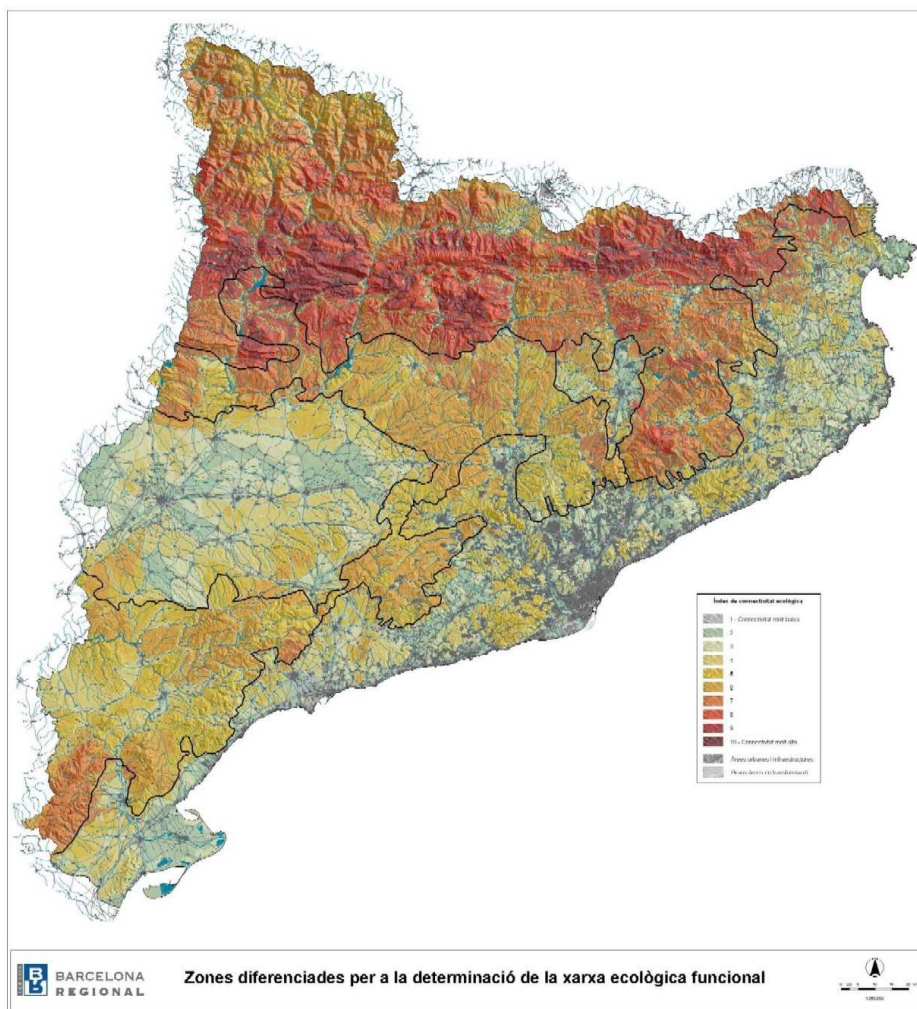
Els millors resultats de conservació no mostren correlació amb les dotacions humanes o econòmiques dels equips gestors.

Els millors resultats de conservació tenen relació directa amb les pressions i impactes al medi ambient més baixos.

La manca de coordinació administrativa efectiva és un dels punts febles clau.

QUINES POLÍTIQUES CALDRIA REFORMAR ?

- Econòmiques
- Energètiques
- Agrícoles i ramaderes
- Forestals
- Pesqueres
- Territorials i urbanístiques
- Administracions públiques
- Educació, formació professional i universitària
- Justícia
- Mineria i extraccions
- Recerca
- **Patrimoni natural - biodiversitat**

QUIN CONTEXT SERIA DESITJABLE ?

- Un nou governament en tots els òrgans i entitats que incideixin en el patrimoni natural.
- Una nova economia del bé comú.
- Unes eines legals i de planificació, simples i efectives.
- Una cooperació interna i externa responsables.
- Una gestió plural, adaptativa, participativa
- Unes avaluacions periòdiques i transparents.
- Una justícia ambiental operativa.
- Una consciència ecològica clara.
- Un tercer sector (social i ambiental) reforçat i cohesionat

DE QUINES EINES ENS HAURÍEM DE DOTAR ?

- Una nou governament en els òrgans de govern i les administracions públiques.
- Una nova economia del bé comú.
- **Unes noves eines legals i de planificació.**
- Una cooperació interna i externa responsable.
- **Una gestió adaptativa amb avaluacions periòdiques.**
- Una justícia ambiental efectiva.
- **Un tercer sector (social i ambiental) reforçat i cohesionat**
- **Una consciència ecològica clara i plena.**

Noves eines legals i de planificació fonamentals

Aprovar una llei que assumeixi el principi de responsabilitat de conservar el patrimoni natural (dins i fora del nostre territori).

Revisar sistemàtica i periòdicament les polítiques i normes que provoquen impactes negatius al patrimoni natural, i correcció de les disfuncions.

Crear un agència del patrimoni natural, autònoma, ben dotada i efectiva.

Enfortir i ampliar l'avaluació ambiental estratègica a normes i polítiques: per fer impossible aprovar accions que causin pèrdues significatives al patrimoni natural.

Aprovar i aplicar l'Estratègia Catalana de Conservació de Patrimoni Natural: prioritzar hàbitats i espècies amenaçats i en perill d'extinció.

Adoptar mesures urgents per preservar els hàbitats més biodiversos i amenaçats, p.ex. boscos madurs i hàbitats bentònics madurs.

Gestió adaptativa basada en avaluacions del patrimoni natural

Fomentar l'avaluació honesta de les polítiques ambientals: formació acadèmica i professional, unitats en tots els departaments i organismes adients.

Garantir una avaluació independent, sostinguda pel govern, que reti comptes periòdics de: L'estat del patrimoni natural (de Catalunya i afectat per la nostra economia) i les tendències i causes de les tendències negatives.

Garantir que cada unitat responsable avaluï regularment el seu àmbit d'acció, expliqui i en faci públics els resultats, i adopti les mesures correctores adients.

Promoure una gestió adaptativa que recolzi en resultats d'avaluacions: des de l'escala de polítiques fins a la de projectes. Reforçar de manera proporcionada les competències del Departament de Sostenibilitat, CADS, CPN, etc.

Propostes per al tercer sector ambiental

- Generació de pensament del paradigma sostenibilista en tots els àmbits vinculats al patrimoni natural, amb innovació i rigor.
- Replanteja prioritats de recerca vers el coneixement i seguiment de les tendències del patrimoni natural (naturalistes, investigadors)
- Construcció d'alternatives positives (custòdia del territori)
- Foment de la col·laboració públic-privada amb iniciatives creatives per conservar i restaurar el patrimoni natural.
- Revitalització i restauració dels sistemes de governament comunitaris
- Crítica i/ o denúncia d'infractors i mancances dels poders públics quan calgui (ecologisme)

Una consciència ecològica plena que impregni la societat

Impulsar una presa de consciència
que ens comprometí amb el bé comú,
des de la coherència ètica entre el que pensem, diem i fem,
fomentant la reverència per la vida,
actuant amb prudència envers els cicles naturals,
amb responsabilitat i solidaritat
envers les generacions presents i futures.

Com?

Amb propostes i llenguatges que s'adrecin a totes les
facultats humanes -no sols la racional-
promovent la reconexió pregona amb la Natura
limitant o penalitzant les activitats que difonguin valors
oposats a la consciència ecològica
i promovent totes aquelles que l'ajudin.